

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI SENSOR TARBIYASI***Choriyeva Durdona Anvarovna****Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti**Maktabgacha ta'lim fakulteti Maktabgacha ta'lim**psixologiyasi va pedagogikasi kafedrasida dotsent,****Komilova Layloxon Muzaffar qizi****“Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi”**yo'nalishining 4 kurs talabasi*

Maktabgacha yoshdagi bolalarni sensor tarbiyasi bolalarning sezgi organlari orqali olgan ma'lumotlarini to'g'ri qabul qilish, ularni tahlil qilish va tushunish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan tarbiya jarayonidir. Bu davrda bolalar dunyoni ko'rish, eshitish, sezish, hidlash va ta'mini anglash orqali o'zlashtiradilar. Sensor tarbiyasi bolalarning intellektual, hissiy, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi.

Sensor tarbiyaning maqsadlari:

1. Sezgi organlarini rivojlantirish: Bolalarni sezgi organlari orqali dunyoni kashf qilishga yordam berish.
2. Tushuncha va idrokni shakllantirish: Bolalarga tashqi olam haqida to'g'ri tushunchalarni berish, ularni tahlil qilishni o'rgatish.
3. Hissiy tafakkurni rivojlantirish: Bolalarga dunyoni ko'rish, eshitish, sezish, hidlash va ta'mini anglash orqali o'zlarini anglash va atrofdagi olamni o'rganish imkonini yaratish.
4. Intellektual rivojlanishni qo'llab-quvvatlash: Sensor tarbiya bolalar tafakkurini rivojlantirish, ularni analitik fikrlash va masalalarni yechish qobiliyatini shakllantirishda yordam beradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni sensor tarbiyasi usullari:

1. Vizual (ko'rish) tarbiya:
 - Ranglarni tanishtirish: Bolalarga ranglarni o'rgatish, ularga har xil rangdagi narsalarni ko'rsatish va ularni ajratib ko'rsatishga yordam berish. Bu, bolalarga vizual idrokni rivojlantirishda yordam beradi.
 - Ko'rishdagi tafovutlarni kashf qilish: Shakl, o'lcham, rang, nurlarni ajratish orqali bolalarda ko'rish qobiliyatini rivojlantirish. Masalan, turli shakllardagi o'yinchoqlar bilan o'ynash.
 - Tabiatni kuzatish: Bolalar bilan tabiatga chiqib, atrof-muhitni ko'rish, tabiatdagi o'zgarishlarni kuzatish, hayvonlar va o'simliklar haqida o'rganish.
2. Eshitish (auditiv) tarbiya:
 - Tovushlarni ajratish: Bolalarga turli tovushlarni (qushlarning qo'shiqlari, yelkaning ovozi, tabiatdagi boshqa tovushlar) tinglash va ularni ajratishni o'rgatish. Bu, bolalar eshitish sezgilarini rivojlantirishda yordam beradi.
 - Qo'shiq va takrorlash: Bolalarga qo'shiqlarni o'rgatish, takrorlashga undash, bu eshitish qobiliyatini va xotiralarni mustahkamlashga yordam beradi.

Shuningdek, musiqa orqali bolalarda ritmni, tempo va ohangni ajratish qobiliyatini rivojlantirish.

- Og‘zaki nutqni rivojlantirish: Eshitish orqali bolalar og‘zaki nutqni o‘rganadilar. Tarbiyachilar bolalar bilan suhbatlashib, eshitishni va nutqni rivojlantirishga yordam berishlari kerak.

3. Tacovvuf (sezish) tarbiyasi:

- Tuz va shirinliklarni tanishtirish: Bolalar turli xil ta'mlarni (shirin, nordon, achchiq va boshqalar) sezish orqali ovqatga bo‘lgan qiziqishni oshiradilar. Bu ular uchun ta'm idrokini rivojlantirishga yordam beradi.

- Taktik (teginish) o‘yinlar: Bolalarga turli materiallar (maysa, qum, paxta, mato) orqali tegishli sezgi tajribalarini berish. Ular bu narsalarni his qilish orqali, materiallarning yuzasi va tuzilishini tushunishadi.

4. Tegish (taktile) tarbiya:

- Tegishli materiallarni o‘rganish: Bolalar turli yuzalarni (masalan, yumshoq, qattiq, sirpanchiq, silliq) qo‘l bilan his qilish orqali bu materiallarning xususiyatlarini anglashadi.

- Hissiyotlarni ifodalash: Bolalarga materiallar bilan ishlash orqali ularning hissiyotlarini boshqarishga yordam berish. Misol uchun, yumshoq materiallar bilan o‘ynash orqali qulaylik, qattiq materiallar bilan o‘ynash orqali kuch-quvvatni anglash.

5. Kundalik hayotda sensor rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash:

- O‘yinlar va faoliyatlar: Bolalarga turli sensor o‘yinlar orqali hissiy rivojlanishga yordam berish. Masalan, tashqi sharoitda (bog‘da, parkda) o‘ynash, baliq tutish, qishloq ishlarini bajarish kabi faoliyatlar bolalarning sezgi organlarini rivojlantiradi.

- Qurilish o‘yinlari: Legolar, bloklar, plastilin va boshqa konstruksiyalar bolalarga tashqi olamni ko‘rish va sezish, o‘z fikrlarini ifodalash va mashq qilish imkonini beradi.

6. Sensorli o‘yinlar:

- Sensorli qutilar: O‘yinchoqlar yoki materiallar bilan to‘ldirilgan quticha yaratib, bolalar ularni qo‘l bilan tekshirib, nimalarni ichida topishlarini so‘rash. Bu o‘yinlar bolalarning sezgi organlari (taktile, eshitish, ko‘rish) rivojlanishiga yordam beradi.

- Muzikalar va ritmik o‘yinlar: Bolalar bilan musiqa asboblari orqali o‘ynash, ular bilan turli ritmlar va tovushlarni kashf qilish.

Sensor tarbiyaning foydalari:

1. Kognitiv rivojlanish: Sensor tarbiya bolalar tafakkurini rivojlantiradi, ularga atrof-muhitni tushunishga va anglashga yordam beradi.

2. Emotsional rivojlanish: Sezgilari orqali bola o‘z hissiyotlarini ifodalashni o‘rganadi, bu esa uning hissiy va ruhiy salomatligini yaxshilaydi.

3. Jismoniy rivojlanish: Sensor tarbiya bolalarda motorika va jismoniy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi, chunki bolalar turli materiallar va asboblari bilan ishlash orqali qo‘l va ko‘z muvofiqligini yaxshilaydilar.

4. Ijtimoiy rivojlanish: Sensor o'yinlar bolalarda boshqalar bilan ishlash, muloqot qilish va hamkorlikni o'rganishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni sensor tarbiyasi ularning aqliy, hissiy, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Sezgi organlarini to'g'ri rivojlantirish bolalarga dunyoni anglash va tushunishda, shuningdek, kelajakdagi rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rganishda yordam beradi. Bu jarayon bolalar uchun yanada boy va rang-barang tajribalarni taqdim etadi, bu esa ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini mustahkamlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kayumova N.M. "Maktabgacha pedagogika" Darslik 2013 y.
2. M.Hakimova, M.Ma'rufova "Bolalarni ijtimoiy moslashuvi" 2021 y.
3. Chorieva, D. (2020). DIAGNOSTICS AS A BRANCH OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE AND TYPE OF RESEARCH ACTIVITY OF A TEACHER. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
4. Choriyeva, D. (2022). TARBIYACHINING PEDAGOGIK MAHORATINI OSHIRISHDA PEDAGOGIK TEXNIKANING ROLI. Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
5. Чориева, Д. А. (2021). МЕТОДЫ И ПРИЕМЫ РАБОТЫ С АГРЕССИВНЫМИ ДЕТЬМИ. In Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
6. Чориева, Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования. Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
7. Чориева, Д. А., & Ражабова, Г. Ф. (2022). ЗНАЧЕНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ДИАГНОСТИЧЕСКОГО СРЕДСТВА В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ. Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
8. Чориева, Д. А. (2022). ПЕДАГОГИК-ПСИХОЛОГИК ДИАГНОСТИКА ФАОЛИЯТИ БИЛАН ШУҒУЛЛАНУВЧИ ШАХСГА ҚЎЙИЛАДИГАН ТАЛАБЛАР: <https://doi.org/10.53885/edinres.2022.9.09.014> Чориева Дурдона Анваровна Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети Мактабгача таълим факультети Мактабгача таълим психологияси ва педагогикаси кафедраси педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), в. б. доценти. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.
9. Chorieva, D. A. BO'LAJAK TARBIYACHILARNING KASBIY MAHORATLARINI OSHIRISH YO'LLARI. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI NIZOMIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI, 385.

10. Anvarovna, C. D. (2024). MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN PRESCHOOL EDUCATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 58-62.
11. Anvarovna, C. D. (2024). MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIK DIAGNOSTIKA VA KORREKSIYALASHNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 48-53.
12. Anvarovna, C. D. (2024). TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATION PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK DIAGNOSTIK SAMARALI METODLARDAN FOYDALANISH. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(6), 54-57.
13. Choriyeva, D., & Ahmadova, S. (2023). Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertaklarning ahamiyati. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 1(2-3).
14. Durdona, C. (2023, December). KREATIVLIK ORQALI BOLALARNING QOBILYATLARINI OSHIRISH. In " Conference on Universal Science Research 2023" (Vol. 1, No. 12, pp. 302-305).
15. Durdona, C. (2023). BOLALARDA KREATIVLIK QOBILYATINI RIVOJLANTIRISH. TECHNICAL SCIENCE RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(5), 265-270.
16. Choriyeva, D. (2023). OILA VA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA AMALGA OSHIRILADIGAN IJTIMOIIY VAZIFALAR. Talqin va tadqiqotlar, 1(32).
17. DURDONA, C., & SHAHNOZA, K. (2023). MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KREATIVLIGINI OSHIRISHDA TASVIRIY FAOLIYATNING O 'RNI. Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan, 1(7), 191-196.